

НАШІ КОЛЕГИ ЗА РУБЕЖЕМ

*Люба Пендзей**

Бібліотека Торонтського університету

Канада

СЛОВ'ЯНСЬКА КОЛЕКЦІЯ У ФОНДАХ БІБЛІОТЕКИ ТОРОНТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Бібліотеку Торонтського університету було засновано у 1827 р. Пожежа 1890 р. знищила практично весь її початковий фонд. Вперше в своїй історії власне приміщення бібліотека одержала тільки у 1982 р.

Сьогодні бібліотека Торонтського університету є найбільшою установою подібного типу в Канаді, п'ятою на терені Північної Америки і однією з найбільших наукових інституцій світу. Її фонд налічує близько 8 мільйонів книжок, 4 мільйонів мікрокопій, більш ніж 28500 поточних періодичних видань, а також включає ряд значних колекцій не-книжкового характеру, як от: 262000 карт та 15000 метрополиць рукописних матеріалів. Її комп'ютерна база даних UTLCAT містить більше 4 мільйонів позицій, зведених до MARC-формату. В бібліотеці зберігаються видання більш ніж на 120 мовах, видані майже в усіх країнах світу; її предметний склад є універсальним.

Створення бібліографічної бази даних почалося в бібліотеці 1960 р. У 1976 р. її картковий каталог було остаточно закрито для читачів, і його місце зайняв СОМ — каталог на мікроносіях. Від цього часу в бібліотеці триває робота над вдосконаленням системи автоматизації. У 1992 р. бібліотека підключилася до нової комп'ютерної системи DRA (Data Research Associates) та ввела нову локальну систему під назвою UTLink.

На теперішній час бібліотека повністю автоматизована: в розпорядженні користувачів – відкрита база даних, що забезпечує їм доступ до фондів; вона має комп'ютерний зв'язок з більш ніж 300 автоматизованими каталогами та інформаційними системами бібліотек в усіх куточках світу. У вік електроніки виключно великого значення набуває застосування нових технологій та їх вдосконалення. Однак основна

* Люба Пендзей — професійний бібліотекар, спеціаліст у галузях каталогізації та слов'янських студій бібліотеки Торонтського університету.

мета функціонування бібліотеки залишається незмінною: мається на увазі забезпечення учбових та дослідницьких програм Торонтського університету та подальше полегшення доступу користувачів до бібліотечних фондів.

Основу Слов'янської колекції бібліотеки Торонтського університету було закладено у 1890-ті роки рядом видань перекладів класиків російської літератури та книг західноєвропейськими мовами, що торкалися різних аспектів історії та культури Росії. Серйозне цілеспрямоване збирання колекції почалося 1949 р., коли вивчення російської мови офіційно увійшло до програми Торонтського університету, і в ньому було засновано Факультет слов'янських студій. Після того, як в університеті почалося викладання польської, української, чеської та інших слов'янських мов, назва підрозділу змінилася на Факультет слов'янських мов та літератур.

На першому етапі свого існування розширення колекції відбувалося досить повільно. У 1961 р. вона містила 12500 книжок. Ситуація певною мірою змінилася 1963 р., після заснування під егідою університетської аспірантури Центру російських та східноєвропейських студій (CREES), метою якого стало "подальше вивчення та дослідження студентами старших курсів, аспірантами та науковцями питань, що торкаються Росії та країн Східної Європи". Завдяки великому інтересу, виявленому CREES до бібліотеки, та сторонньому фінансуванню, у 1960 та 1970-х роках колекція почала швидко зростати.

Наприкінці 1970 та у 1980-х роках в університеті було засновано кафедри Угорських, Українських та Естонських студій, наслідком чого стали нові надходження з відповідної проблематики. Крім того, протягом 1980-х років бібліотека одержала в дар від представників угорської, польської, української та інших східноєвропейських діаспор ряд книжкових колекцій, які значно збільшили збирання як кількісно та якісно, так і в розумінні його наукової цінності.

Нині бібліотека Торонтського університету володіє чудовою колекцією видань, що торкаються проблем вивчення слов'янських та східноєвропейських країн. Вона складається більш ніж з 300000 книг та 1800 періодичних видань і є найбільшим, а в певному розумінні, по відношенню до ряду місцевостей та регіонів, – найповнішим збиранням подібного роду в Канаді. Переважна кількість видань, що входять до складу Слов'янської колекції, відноситься до сфери гуманітарних досліджень і вивчення соціальної проблематики, однак деякі питання фізичних та прикладних наук також в ній представлені вибірково. Видання мовами Східної Європи репрезентовані в такій пропорції: більш ніж 50 % російською, 15 % польською, 10 % українською, 10 % угорською, 7 %

чеською та словацькою, 7 % сербською та хорватською, решта – іншими слов'янськими та східноєвропейськими мовами.

Видання розміщені відповідно до класифікаційної схеми бібліотеки Конгресу, однак зрядом важливих винятків (зокрема, стосовно рідкісних видань та видань на мікроносіях). Фактично колекція існує у сховищі інтегративно з іншими книжками подібного роду відповідно до номеру підрозділу (class number), безвідносно до мови чи країни публікації. В предметному розумінні найбільшою кількістю книжок представлені видання з слов'янських мов та історії. Значно менше репрезентована статистика, і зовсім небагато маємо нових періодичних видань, починаючи з кінця 1980-х років, причиною чому було скорочення бюджетних видатків.

У 1967 р. бібліотека перейшла на «загальну» систему придбання нових видань, так звану DSO (Dealer Selection Order), згідно з якою поточні публікації повинні надходити автоматично, на основі профілю комплектування по тематиці, категорії та рівню. Для придбання книжок, виданих на терені Радянського Союзу та країн Східної Європи, бібліотека користувалася послугами західних дільерів. Система DSO використовується поряд з додатковим уточненням заголовків, окремими спеціальними придбаннями та дарами. Взаємообмін виданнями з країнами Східної Європи і нині відбувається далеко не повною мірою. З 1990 р. придбання слов'янських книжок за системою DSO через західних дільерів виявилось неефективним через виникнення проблем з розподілом видань та зруйнування налагоджених каналів закупівлі. Бібліотека сьогодні знаходиться в стані пошуку нових шляхів придбання книжок безпосередньо в тих країнах, де вони публікуються.

Комплектування видань бібліотекою відбувається у відповідності до навчальних програм університету та рекомендацій факультету. Бібліотека, однак, також має право самостійного вибору. Це дозволяє регулювати комплектування колекції, робить його більш збалансованим, а також дає бібліотеці змогу гнучко реагувати на появу нових книжок. Наприклад, відносно Слов'янської колекції, – великим попитом користуються нині серед дослідників з різних країн світу систематично придбані бібліотекою праці емігрантських авторів та окремі збірки, що торкаються проблем сучасних соціальних та політичних рухів і демократичної опозиції в країнах Східної Європи. Деякі з них є для Північної Америки унікальними; в багатьох випадках вони стають об'єктом особливої уваги східноєвропейських вчених, оскільки в своїх країнах ці матеріали для них недоступні. Ось декілька прикладів:

“Колекція Йожефа Скворецького” – зібрання книг, рукописів та машинописних праць видатного чеського автора; “Petlice” – самвидатівські праці чеською та словацькою мовами; “Чехословакія 1968” – велика колекція

документів, що стосуються “Празької весни”; “NSZZ Solidarnosc” – обширне зібрання нецензурованих публіцистичних праць та незалежних публікацій з Польщі; “D.P.Collection” – ряд публікацій, що належать українським «переміщеним особам» та політичним вигнанцям періоду 1945 – 1954 рр. (вони є частиною колекції Івана Луцківа); “Колекція української періодики Петра Яцика” – зібрання мікрофільмів газет та журналів 1848 – 1917 рр., які виходили на західноукраїнських землях за часів Австро-Угорської імперії.

“Слов’янські” джерела, які зберігаються в бібліотеці Торонтського університету, послугували за основу цілому ряду докторських дисертацій та публікацій з проблем слов’янських та східноєвропейських студій. Серед значних наукових проектів, які стали можливими великою мірою саме завдяки довідковим та інформаційним джерелам Слов’янської колекції, можна згадати підготовку видання “Української енциклопедії” (Encyclopedia of Ukraine). Роботу над цією п’ятитомною англomовною працею, що спирається на існуючу багатотомну “Енциклопедію українознавства” доктора Володимира Кубійовича, вже закінчено, і томи III, IV та V будуть надруковані у видавництві “University of Toronto Press” наприкінці 1993 р.

Для подальшого поліпшення обслуговування читачів з університетських кіл, а також надання допомоги вченим з-за кордону Бібліотека разом з CREES засновує Центр вивчення слов’янського та східноєвропейського потенціалу (Slavic and East European Resource Centre). Недавні політичні зміни в колишньому Радянському Союзі та країнах Східного блоку відкрили можливості для встановлення нових контактів між західними бібліотеками та їх партнерами у Східній Європі. Бібліотека Торонтського університету зацікавлена в таких контактах. У 1990 р. було введено в дію програми співробітництва з двома бібліотеками Академії наук України: Центральною науковою бібліотекою ім. В. І. Вернадського (ЦНБ) та Львівською науковою бібліотекою ім. В. Стефаника (ЛНБ). На 1994 р. бібліотека планує значно розширити цю програму і встановити зв’язки з іншими академічними бібліотеками Східної Європи. Нинішній час сприяє взаємовигідному співробітництву академічних бібліотек з метою подальшого вивчення цієї важливої складової частини світового співтовариства.